

si constet de injustitia, nullo modo licet; si vero causa sit dubia, resolvenda est quæstio ex regulis datis de conscientia, in 1. 2, quæ iterum applicabuntur infra in materia de bello. Oppones primo: si alter est in voluntate peccandi, non evitatur peccatum ex eo quod non dem materiam, seu instrumentum peccandi, unde ibi non intervenit scandalum, quia ruina fratris jam datur. Respondetur primum fieri posse ut ille non conceperit eam voluntatem; offerendo autem vel donando, illam ego excitem, atque ita scandalum generem. Secundo, militare etiam contra charitatem offerre proximo materiam, seu instrumentum quo exequatur malam voluntatem; nam ipsamet executio est quædam fratris exequentiis ruina, eaque malitia amplius durat et augetur. Oppones secundo, quia quamvis non dem aut vendam, alius vendet. Respondetur id nihil referre, sicut peccat servus exequens injustum mandatum domini, quantumlibet sciat alium facturum, si ipse exequi nolit. Ratio est, quia ipsa actio est mala, et non tollitur ab ea deformitas, propterea quod multi sunt parati ad similes actiones. Argues tertio: ergo peccat ille qui domum suam locat meretrici, quoniam certus est velle ad malum usum. Item peccabit famulus qui in die jejunii ministrat cibum domino, cum certus sit violandum esse jejunium. In hujus generis casibus valde laborant auctores, quia videntur sequi evidenter, cum tamen eos admittere videatur durum: breviter dico ideo dixisse me in conclusione, hoc non esse intrinsece malum; item addidisse: *Si facile potest, et sine magno gravamine*. Unde in proposito, si quis sine ullo incommodo potest domum suam locari alteri, concedo male facere, sine ulla necessitate vel utilitate locando cum præscientia mali usus; et idem est in similibus actionibus. Si tamen non occurrerunt alii qui locarent, vel difficile possent inveniri, non teneretur quis privare se suo jure, quia revera non intendit peccatum alterius, nec per se excitat aut præbet materiam peccati, sed solum non impedit eo tempore quo moraliter non censetur posse, atque adeo non teneri. Eadem fere regula servanda est in posteriori casu de famulo, licet ibi sit major ratio dubitandi, quia videtur cooperatio positiva ministrare cibos. Respondet autem Cajetanus totam illam cooperationem de se esse ad actum indifferentem vel bonum, vel potius in eo eventu famulus aut locator proprie non cooperatur active, sed facit aliquid de se indiffe-

rens, quo alius postea male utitur. Denique in his quoque considerandæ sunt circumstantiæ particulares, ut monuimus. (V. Sanc., l. 4 Decal., c. 7.)

6. *Tertia conclusio bipartita, et communis*. — Dico tertio: quando res sunt tales, ut ex institutione sua, vel ex usu aut lege sint prohibita, vel destinata ad malum finem in hoc tempore et loco, ita ut moraliter semper probabiliter timeatur pravus usus, non licet eas tradere alteri, nisi in particulari constet cessare periculum pravi usus. Conclusio quoad utramque partem est communis, et prior patet, quia hæc tradere, est moraliter præbere occasionem peccati; est ergo, moraliter loquendo, scandalum etiam cooperationis: patet etiam exemplis, in eo qui materiam præbet ad sacrificandum idolo, etc. Posterior vero inde constat, quia hujusmodi actio non est mala, nisi prout moraliter et in re habet malitiam et deformitatem adjunctam; si autem constet alterum nolle rem ad pravam usum, tollitur jam deformitas; ergo cum tali scientia jam non erit malum vendere hujusmodi rem; sed oportet advertere non satis esse nescire malum usum determinate, sed necesse est moraliter censere res ad eum finem non ordinari ab accipiente, ad quem, juxta conclusionem, communiter et quasi ex primaria institutione referuntur.

7. *Quæstiuncula. — Resolutio*. — Quæres: quid si res ipsa, prout a me fit, possit habere bonum usum, verbi gratia, ut remigatio contra Christianos, ædificatio templi, quod per se potest referri ad cultum veri Dei, tamen hic et nunc scis referri ad idolum, et alias cogit metus mortis ad adjuvandum, ferendum lateres, etc.? Eritne hoc intrinsece malum? Videtur enim non esse, quia quod ibi facio per se non est malum. Respondetur, in his cavendum omnino esse positivam cooperationem, quia hæc intrinsece mala est, cum sit contra præceptum negativum. Et hac de causa in illo exemplo, ut Cajetanus recte dixit, non licet, quia illud est moraliter cooperari; quando autem non est cooperatio positiva, sed solum non impedis, vel aliquid facis per se indifferens, non erit intrinsece malum; pro ratione ergo circumstantiarum (servato semper ordine charitatis) quandone sit cooperari, aut quando sit tantum non impedire, in singulis materiis considerandum prudenter est. (Vide auctorem de Censur., disp. 21, sect. 2, n. 60.)

8. *Quæstiones alie ex D. Thoma exponuntur*. — *Ultima quæstio: an dans scandalum*

damnificanti, teneatur de damno. — Alias quæstiones quas D. Thomas, citata quæst. 43, tractat, art. 5 et 6, in quibus personis posset inveniri scandalum, omitto, quia faciles sunt. Quod enim inquit, activum scandalum ad imperfectos pertinere, non ad perfectos, passivum etiam similiter, regulariter intelligendum est, quia virtus perfecta efficit ut neque homo facile moveatur ad ruinam exemplo aliorum, neque alios moveat. Non tamen repugnat interdum cadere in viros perfectos rationem scandali, sicut possunt etiam ruere per suggestionem dæmonis, quod tamen facilius accidit in venialibus, quam in mortalibus peccatis. Alia quæstio esse posset, an teneatur quis restituere damnum cujus formaliter causa fuit per scandalum. Dicendum enim est non teneri, nisi interveniat injustitia, quia sola illa obligat ad restitutionem, ut constat infra, quæst. 62. Unde etiam fit ut non teneatur ad restitutionem damni confessorius qui culpabiliter non obligat poenitentem ad restituendum; quia in eo solum peccat contra religionem. Lege Sot., 4 de Justitia, quæst. 6, art. 3, conclus. 2 et sequent.; Sylvestrum, verbo *Restitutio*, 3, part. 1. Contrarium tenet Scot., in 4, distinct. 15, quæst. 3; Richard., quæst. 2, art. 5; Adrian., in materia de restitutione; sed nullum habent probabile fundamentum. (Vide auctorem, de Pæn., disp. 12, sect. 6, n. 8.)

DISPUTATIO XI.

DE PRÆCEPTO AD PACEM PERTINENTE.

Inter effectus charitatis numeravit divus Thomas pacem, et ideo agit de contrariis paci, 2. 2, a quæst. 37 ad 42; tamen multa, quæ dicuntur, magis ad materiam de justitia spectabant, quia vix læditur pax, nisi per injuriam; sed quoniam materia est gravis, tractabitur hoc loco.

SECTIO UNICA.

Utrum pax sit in præcepto cui repugnat discordia et contentio.

1. *Prima conclusio*. — Respondetur simpliciter pacem esse in præcepto: hoc enim intrinsece sequitur ex amore, ad quem spectat animos conjungere, ut constat ad Rom. 12, et 2 Cor. 13: *Pacem habete, et Deus pacis*, etc. Sed advertendum est in pace duo considerari: unum est positivum, quod consistit in consensione

voluntatum primario, consequenter etiam iudiciorum, actionum et sermonum. Aliud est negativum, scilicet, non facere aliquid quod dissolvat istam consensionem. Illud prius revera spectat ad amorem, quatenus sub amore omnem bonum desiderium et benevolentiam comprehendimus; unde ad hoc non videtur necessarium speciale præceptum, præter commune dilectionis. Posterius privativum potest esse multiplex: nam in hoc consistit, ut homo se absteineat ab omni actione quæ possit dissolvere istam pacem; ethuic proposito opponitur dissensio voluntatum, et quicquid ab ea procedat, quæ generali nomine potest dici discordia.

2. *Secunda conclusio*. — *Explicatur, et probatur conclusio ex duplici modo discordiæ*. — De qua dico secundo hanc discordiam irrationabilem esse quidem malam, et interdum contrariam charitati, interdum vero aliis virtutibus; loquimur autem de irrationabili, quia nonnunquam fieri potest ut hæc dissensio sit quasi materialis, et nihil derogans charitati. Explico et probo omnia: consistit enim hæc discordia ut ego velim contrarium ejus quod proximus vult, quod fieri potest, vel quia unusquisque rationabiliter movetur, ut ad volendum jus suum, neque infert in eo alteri injuriam, neque per se vult incommodum ejus, et hoc modo potest discordia nullum esse peccatum, si unusquisque vere per se intendat honestum, sine intentione inferendi malum alteri.

3. Alio modo potest quis voluntate sua discordare a voluntate alterius, quando tenetur consentire, et tunc discordia est mala; tamen sicut obligatio illa potest oriri ex variis virtutibus, ita hæc malitia potest ad diversa vitia pertinere. Tenetur enim subditus ex lege obedientiæ voluntatem suam conformare cum voluntate superioris. Unde si discordet, peccat; tamen illa discordia immediate est contra obedientiam. Similiter interdum tenetur debitor ex justitia concordare voluntatem suam cum voluntate creditoris, et tunc discordia contraria erit contra justitiam; ita D. Thomas 2. 2, quæst. 74; et Soto, in quinto de Justitia, quæst. 11. Contra charitatem autem erit specialiter, quando illa obligatio orta fuerit ex solo vinculo charitatis, ut si proximus velit aliquid bonum obtinere sibi necessarium aut valde utile, ego autem sine causa rationabili velim impedire. Nam etsi nullam inferam injuriam, ex se videtur hoc amicitiae valde derogare, et regulariter talis discordia oritur aut

ex odio, aut ex invidia; quare horum vitiorum malitiam participat.

4. *Ex suo genere est mortale, juxta divum Thomam. — Aliquando excusatur.* — Propterea dixit divus Thomas, quæst. trigesima septima, genere suo esse peccatum mortale; et regulariter, si quis ita discordaret a voluntate proximi in re quæ ad illius bonum spectat, solum hoc intendens, ut ille non obtineat tantum aut tale bonum, vere ex genere suo habet gravem inordinationem de se sufficientem ad dissolvendas amicitias; unde merito ponitur contraria charitati. Posset tamen excusari a peccato saltem mortali, si quis discordaret hoc modo a voluntate alterius, non intendendo detrimentum ejus, sed consulendo suæ utilitati, vel voluptati; nam licet esset causa fortasse contra rationem, tamen si propterea proximus non constitueretur in aliqua necessitate, non esset ibi speciale peccatum contra charitatem, sed esset actio juxta qualitatem, et modum intentionis; nam immediatum objectum tantum indifferens est, quoniam, sicut non teneor subvenire neque benefacere proximo, ita neque consentire voluntati illius, aut non discordare, nisi quando inde constitueretur ipse in aliqua necessitate. Ex quibus multi casus possunt elici de consulente testatorem, ne eum relinquat hæredem quem volebat, licet sine fraude et dolo; de rogante electorem ne illi conferat beneficium cui volebat; et similes, in quibus si injuria separatur, et odium, et invidia, raro aut nunquam est peccatum mortale, et sæpe nullum, si rationabili fiat causa.

5. *Tertia conclusio. — In judiciis quousque et qualiter sit vel non sit mala contentio.* — Dico tertio: contentio quæ ex discordia nascitur, est etiam mala pro qualitate malitiæ ipsius discordiæ. Advertendum est generaliter posse dici contentionem, omnem contrarietatem ortam ex discordia, quasi idem sit contendere, quod in contraria tendere. Tamen specialiter accommodatum est hoc nomen ad significandam contrarietatem in judiciis, vel contrarietatem in verbis, quæ eatenus mala sunt, quatenus ex voluntatibus malis oriuntur. De dissensione ergo in judiciis, primo advertendum est non esse intrinsecè malam, quia, cum hominibus non sæpe sit perspecta veritas, possunt ex rationibus probabilibus in contraria ferri judicia. Secundo erit hæc contentio mala, si sit in his rebus quas aliquis credere tenetur, et tunc malitia ejus ad hæresim præcipue spectat; præterea potest esse

mala, quando temere et sine sufficienti ratione judicatur, et tunc hæc malitia ex objecto in speculativis rebus est contra virtutem studiositatis; in practicis vero est contra prudentiam, et potest esse contra justitiam vel aliam virtutem, si contra illam aliquid oriatur. Contra charitatem vero videtur esse specialis malitia, quando aliquis directe et quasi ex intentione vult aliud opinari vel judicare, ut alteri contradicat; nam sine dubio hoc ex objecto suo est irrationabile, et maxime contrarium illi conjunctioni quam charitas postulat; raro tamen hoc erit peccatum mortale, nisi ab extrinseco et ex accidenti, quia per se non est gravis læsio charitatis. Secus vero esset si quis ea ratione se exponat periculo docendi res falsas. Nam inde posset contrahi gravis malitia.

6. *Quid de contentione in verbo. — Exponitur D. Thomas, dicens hanc contentionem esse de se mortale.* — Ultimo advertendum circa intentionem in verbis, imprimis per se non esse malam, si gratia disputationis sumatur, et modus servetur, de quo nonnulla dixi in materia de fide; et videri possunt Basil., libro de Spiritu Sancto, initio; Nazianz., lib. 1 Theolog.; et Augustin., ep. 83, et in Enchirid., cap. 57 et 58. Secundo, si hæc contentio fiat serio, et animo docendi contrarium ejus quod alter dicit; si etiam fiat honesto ex joco, animo suo loco et tempore veritatem aperiendi, per se non est mala. Tertio, si quis impugnat exterius veritatem cognitam, illa est formalissimæ contentio, et primario est contra veritatem, tamen simul etiam est contra charitatem. Et D. Thomas, quæst. 38, dicit esse peccatum mortale ex genere. Verum, si consideretur solum repugnantia quam hoc habet cum charitate, nimirum illa disjunctio animorum quam potest per se efficere contentio, raro erit peccatum mortale, quia non frequenter lædit graviter charitatem; tamen quia ex se potest dissolvere amicitiam, et semper videtur habere aliquam admixtam rationem injuriæ, ideo interdum esse poterit peccatum mortale.

7. *Quæstiuncula de contentione non spectante ad fidem, et mores. — Cajetanus var. — Resolutio, de qua Sanch., l. 1. Decal., c. 9, n. 16, cum aliis.* — Quærit tamen Cajetanus an hoc etiam habeat locum in rebus pure speculativis, quæ neque ad fidem, neque ad mores spectant, et videtur affirmare, quamvis in Summa, verb. *Contentio*, oppositum sentiat; sed de hoc plura diximus in 1. 2, agentes de

conscientia. Nunc breviter dico non esse grave peccatum, nisi fiat cum aliqua gravi injuria proximi; erit autem talis injuria, si quis ea ratione voluntarie doceat ea quæ scit esse falsa, idque frequenter, et in rebus gravibus; nam hæc est injuriosa deceptio, et magnum incommodum proximorum. Unde tandem intelligitur quid dicendum sit, quando hæc contentio non procedit ex illa intentione formali, sed vel ex quadam temeritate, vel ex gravi negligentia, ut cum quis sine sufficienti inquisitione ac studio contrarium intendit in rebus gravibus; nam hoc poterit esse peccatum ejusdem rationis cum illa intentione formali pro ratione ignorantia et negligentia, solumque differt tanquam directe et indirecte voluntarium.

DISPUTATIO XII.

DE SCHISMA.

Divus Thomas 2. 2, q. 37 et 38, explicuit dissensionem et læsionem pacis, quæ consistit in judiciis, et voluntatibus, et verbis; nunc cum eodem, in quæst. 39, explicandum est quomodo lædatur pax et conjunctio animorum per exteriora facta. Et quoniam pax consistat in conjunctione et unione, sciendum est duplicem externam conjunctionem posse inter homines considerari. Alia est spiritualis, quæ si perfecta sit, pertinet ad ordinem supernaturalem; alia est quasi temporalis et mere naturalis; prior esse debet inter membra Ecclesiæ, hæc posterior inter omnes homines; illi opponitur schisma, huic bellum, sub quo seditionem et rixam comprehendimus; de quibus tantum dicendum superest.

(Hac de re egit etiam Auctor contra Jacobum, Angliæ Regem, lib. 1, cap. 21, et tomo quinto in 3 partem, disp. 21, sectione 2, a num. 12; disp. 23, sect. 3, a num. 4; disput. 43, sect. 2, num. 7; Sanch., lib. 2 in Decalogum, cap. 36, qui plures adducit; Joannes Jovinianus integrum de schismate edidit Opusculum; novissime Farinacius, in tractatu de Hæresi, quæstione 187.)

SECTIO I.

Utrum schisma sit speciale peccatum contra charitatem.

1. *Notatio prima, de schismatis nomine. — Notatio secunda, de conjunctione quam schis-*

ma dissolvit. — Schisma, ut notavit Isidor., 8 Etymologiarum, c. 3, divisionem significat, a græco verbo *σχίσμα* ortum habens; unde nomen hoc generale est, potestque in bonam vel in malam partem sumi. Unde Joan. 9: *Schisma factum est inter eos*; tamen appropriatum est ad significandum peccatum illorum qui Ecclesiam, quæ unica esse debet, scindere conantur, de quo est in Decretalibus titulus de schismaticis extra; et in 6, et 24, quæst. 1. Secundo, ut propria hujus vitii ratio exponatur, supponendum est ex materia de fide, disput. nona, Christi Ecclesiam esse unicam tantum et visibilem, atque adeo ad sui perfectionem requirere non interiorem tantum, sed exteriorem etiam conjunctionem membrorum inter se, et cum suo capite visibili, et Vicario Christi in terris, quæ conjunctio exterior sine dubio fit per opera obedientiæ, religionis, et similia. Hæc igitur Ecclesia, quamvis revera non possit recipere divisionem in duas, ut recte docet Pelagius Papa, in cap. 1, et Cyprianus, cap. *Loquitur Dominus*, 24, quæst. 1, possunt tamen Ecclesiæ membra se ab illa dividere, et hoc est facere schisma.

2. *Schisma duplici modo contingit. — Schisma hoc potest in Papam cadere.* — Accidere vero potest schisma non tantum per hæresim, sed etiam sine illa, ut quando aliquis fidem retinendo non vult in suis actionibus et modo religionis unitatem Ecclesiæ tenere; et hoc dupliciter, primo separando se a capite Ecclesiæ, ut dicitur in cap. *Non vos*, 23, quæst. 5, ubi Glossa ait schisma esse non habere caput Romanum Pontificem, non quidem negando Romanum Pontificem esse caput Ecclesiæ, nam jam hoc esset schisma conjunctum hæresi, sed vel temere negando hunc in particulari, vel ita se gerendo cum illo, ac si caput non esset, ut si quis vellet sine ejus auctoritate Concilium generale congregare, aut Antipapam eligere; et hic est usitatorius modus. Secundus modus est, si ita se separet quis a reliquo corpore Ecclesiæ, ut nolit cum illo communicare in sacramentorum participatione, cujus rei exemplum habemus ex Epiphano, in secta Meletii, quæ est 68; ille enim dissentiens a Petro Alexandrino, suo patriarcha, se ab illo in omnibus sacrificiis separavit, et de schismate notatus est, cum tamen inter eos nulla dissensio in fidei doctrina intercederet, ut Epiphanius testatur. Et hoc secundo modo posset Papa esse schismaticus, si nollet tenere cum toto Ecclesiæ corpore unionem et conjunctionem quam